

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ М'ЯСНОЇ ГАЛУЗІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Набули подальшого розвитку підходи до виявлення тенденцій та оцінки ефективності управління розвитком м'ясної галузі. З'ясовано, що основними причинами низької ефективності м'ясної галузі є висока собівартість продукції, диспаритет цін, відсутність мотивації виробників до інноваційної діяльності та впровадження прогресивних енерго- та ресурсоощадних технологій, низька купівельна спроможність населення тощо. Найбільшу питому вагу у структурі виробничих витрат займають корми. Більшість сільськогосподарських підприємств не мають власної кормової бази, що негативно позначається на собівартості продукції, а також технологічному процесі, зокрема годівлі тварин. Розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності управління розвитком м'ясної галузі, які охоплюють міжнародний, державний, регіональний та локальний рівні і у своєму поєднанні мають формувати комплексну стратегію розвитку м'ясної галузі та забезпечувати синергійний ефект.

Ключові слова: ефективність, управління розвитком, витрати, прибуток, м'ясна галузь.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ МЯСНОЙ ОТРАСЛИ И ПУТИ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

Получили дальнейшее развитие подходы к выявлению тенденций и оценки эффективности управления развитием мясной отрасли. Установлено, что основными причинами низкой эффективности мясной отрасли является высокая себестоимость продукции, диспаритет цен, отсутствие мотивации производителей к инновационной деятельности и внедрению прогрессивных энерго- и ресурсосберегающих технологий, низкая покупательная способность населения и тому подобное. Наибольший удельный вес в структуре производственных затрат занимают корма. Большинство сельскохозяйственных предприятий не имеют собственной кормовой базы, что негативно сказывается на себестоимости продукции, а также технологическом процессе, в частности кормления животных.

Разработаны предложения по повышению эффективности управления развитием мясной отрасли, которые охватывают международный, государственный, региональный и локальный уровни и в своем сочетании должны формировать комплексную стратегию развития мясной отрасли и обеспечивать синергический эффект.

Ключевые слова: эффективность, управление развитием, расходы, прибыль, мясная отрасль.

Samoilyk Iulia

EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF MEAT SECTOR AND WAYS OF IMPROVING

Further developed approaches to identify trends and evaluate the effectiveness of management of development of the meat sector. It was found that the main reasons for the low efficiency of the meat industry is the high cost of production, price disparity, lack of motivation of manufacturers to innovate and introduce advanced resource- energy-saving technologies, low purchasing power and the like. The largest share in the structure of production costs take food. Most agricultural enterprises do not have their own fodder, which has a negative impact on production costs, as well as the process, in particular animal feed. Proposals to improve the efficiency of management of development of the meat industry, which include international, national, regional and local levels and their combination, should form a comprehensive strategy for the development of the meat industry and to provide a synergistic effect.

Keywords: efficiency, management development, costs, profits, meat sector.

Постановка проблеми. Провідною галуззю національної економіки є м'ясна галузь. По-перше, вона є стратегічною у формуванні продовольчої безпеки країни, по-друге, даний сегмент ринку має значний експортний потенціал, по-третє, Україна має всі необхідні ресурси для розвитку даної галузі. Втім, досягнутий рівень ефективності залишається досить низьким, що зумовлює незбалансованість сільськогосподарського виробництва, оскільки підприємства відмовляються від м'ясного напрямку на користь високоліквідної продукції рослинництва.

У більшості середніх та малих аграрних підприємств виручка

не покриває витрати на виробництво та реалізацію продукції м'ясного тваринництва, що зумовлено диспаритетом цін на сільськогосподарську та промислову продукцію. Висока вартість паливно-мастильних матеріалів, кормів і ветеринарних препаратів унеможливує високоєфективне масштабне виробництво м'яса для даних суб'єктів господарювання. Крім того, незбалансованими є міжгосподарські зв'язки в м'ясопродуктовому підкомплексі, сільськогосподарські виробники не мають налагоджених каналів збуту м'ясної сировини, здебільшого це безальтернативні поставки на найближчі переробні підприємства або посередницьким структурам, які пропонують низькі реалізаційні ціни.

Таким чином, з огляду на низькі досягнуті показники ефективності розвитку м'ясної галузі в Україні необхідним є пошук шляхів її підвищення, що і визначає актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення ефективності розвитку м'ясної галузі привертають увагу низки науковців, зокрема, В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, Т.М. Білокін, Б.В. Данилова, О.І. Драган, О.В. Крисального, О.М. Кушніренка, Р.В. Логоші, П.М. Макаренка М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, О.О. Мороз, П.Т. Саблука, Н.С. Скопенко, О.В. Чаплигіної. Ми цілком підтримуємо точку зору О.М. Кушніренка і А.О. Тіщенко, які вважають ресурсний потенціал важливою складовою ефективності промислового виробництва м'яса та м'ясопродуктів. Науковці зазначають, що "підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу стає об'єктивною необхідністю, через те що сьогодні в конкурентній боротьбі за ринки збуту продукції має більше шансів на виграш той підприємець, який точніше оцінює ситуацію... [3, с. 125]. Білокін Т.М. і Чаплигіна О.В. основними факторами підвищення конкурентоспроможності та ефективності м'ясної промисловості вважають концентрацію та інтеграцію [1]. Драган О.І. підкреслює необхідність інноваційного розвитку м'ясної галузі [2, с. 159]. Логоша Р.В. наголошує на імпортозалежності вітчизняної м'ясної галузі та розбалансованості міжгосподарських зв'язків: сучасна м'ясна промисловість не орієнтується на вітчизняного товаровиробника продукції тваринництва [3, с. 128-129].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Розглянуті науковцями чинники ефективності м'ясної галузі є досить вагомими і

потребують системного дослідження. При цьому залишаються невирішеними такі питання, як формування комплексної багаторівневої стратегії та програми підвищення ефективності розвитку м'ясної галузі, яка охоплюватиме заходи глобального, державного, регіонального рівнів та рівня суб'єктів господарювання.

Цілями статті є виявлення тенденцій і закономірностей розвитку національної м'ясної галузі, оцінка показників ефективності управління розвитком та формування напрямів її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом тривалого часу галузь тваринництва була збитковою, чисельність поголів'я худоби та птиці постійно знижувалась, обсяги виробництва м'яса та м'ясопродукції зменшувалися. В останні роки спостерігаються позитивні тенденції відродження галузі, проте її стан залишається незадовільним.

Найбільші збитки досягнуті у галузі скотарства. У 2014 р. порівняно з 2010 р. спостерігається суттєве скорочення поголів'я великої рогатої худоби – на 162,5 тис. гол. (10,6 %), що негативно вплинуло на виробництво яловичини і телятини, яке скоротилось на 14 тис. гол. (8 %). Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції становила у 2014 р. 2128,4 грн, що на 731,4 грн (52,4 %) більше, ніж у 2010 р. Ціна на продукцію також підвищилася і становила у 2014 р. 1365,1 грн, що на 52,3 % більше, ніж у 2010 р. Таке співвідношення ціни і витрат зумовило одержання валового збитку в розмірі 763,3 грн і рівень збитковості 35,9 %. У галузі свинарства показники ефективності є суттєво вищими. Чисельність поголів'я свиней в останні роки збільшилася – на 137,6 тис. гол. (3,8 %) у 2014 р. порівняно з 2010 р., а виробництво м'яса у живій вазі збільшилося на 151,3 тис. грн (36,7 %). Повна собівартість і чистий дохід від реалізації продукції збільшилися відповідно на 83 % і у 2,1 рази, що зумовило отримання сільськогосподарськими підприємствами прибутку від галузі свинарства у 2014 р. в розмірі 425,2 млн. грн, тоді як у 2010 р. підприємства отримували збитки – (-322,7 млн. грн). Валовий прибуток від реалізації 1 ц продукції становив у 2014 р. 98,2 грн, що забезпечило рентабельність виробництва 5,6 %.

Галузь птахівництва традиційно вважається найбільш ефективною, порівняно з іншими тваринницькими галузями, що зумовлено особливостями технологічного процесу: скоростиглість

галузі, простіші вимоги до кормового раціону та технології утримання. Втім, показники ефективності галузі птахівництва у 2014 р. були негативними. Так, сільськогосподарські підприємства отримали збиток від реалізації м'яса птиці в розмірі 185,9 млн. грн, що зумовило досягнення рівня збитковості 15,4 %. Таким чином, дана галузь також потребує значної уваги з точки зору підвищення економічної ефективності.

Основною причиною негативних фінансових результатів виробництва продукції м'ясного тваринництва є висока собівартість. У галузі м'ясного скотарства витрати становили у 2014 р. 3486,5 млн. грн, що на 272,7 млн. грн (8,5 %) більше, ніж у 2012 р. Найбільшу питому вагу в структурі виробничих витрат займають прямі матеріальні витрати – 2553,6 млн. грн. З усіх видів виробничих витрат спостерігається збільшення за всіма статтями, крім витрат на оплату праці та відрахувань на соціальні заходи, сума яких зменшилася відповідно на 30,5 млн. грн (6,1 %) та 11,4 млн. грн (6,2 %). Подібні тенденції в динаміці збільшення виробничих витрат спостерігаються і в галузі свинарства. У 2014 р. порівняно з 2012 р. сума загальних виробничих витрат збільшилася на 1783,1 тис. грн, або на 30,3 %, сума прямих матеріальних витрат збільшилася на 1641,2 тис. грн (34,5 %). Зростання витрат у птахівництві становить 11,9 %, зменшення спостерігається за іншими прямими і загальновиробничими витратами. У структурі витрат на виробництво продукції м'ясного тваринництва у всіх галузях даного напряму найбільшу питому вагу займають корми, у 2014 р. у м'ясному скотарстві частка кормів становила 76,5 % у структурі прямих матеріальних витрат, у свинарстві – 80,7 %, у птахівництві – 75,6 %. Такі тенденції підкреслюють необхідність власного кормовиробництва і збалансованого розвитку сільського господарства.

У більшості національних сільськогосподарських підприємств можливе лише просте відтворення галузі, оскільки виручка від реалізації продукції у кращому випадку лише покриває витрати на її виробництво і реалізацію, але здебільшого виробництво м'яса було збитковим. Такі тенденції визначали вибір стратегічного напрямку – скорочення галузі. Негативна динаміка ефективності у даному секторі економіки зумовлена неналежним розвитком кормової бази, зокрема відсутністю кормів власного виробництва, стовідсотковою розораністю

сільськогосподарських угідь за рахунок сінокосів і пасовищ, застосуванням незбалансованого раціону харчування тварин і птиці. Крім того, у м'ясній галузі недостатньо проявляється ефект масштабу виробництва, на національному ринку функціонує незначна кількість спеціалізованих відгодівельних підприємств м'ясного напрямку. В агрохолдингах здебільшого домінуючою є галузь рослинництва, поєднання сільськогосподарських галузей є незбалансованим.

Низький рівень цінової конкурентоспроможності також обумовлений і кон'юнктурою ринку. Недостатня платоспроможність населення не дозволяє підвищувати ціни на м'ясну продукцію до оптимального рівня і повністю задовольняти споживчий попит і раціональну норму споживання даного продукту. В останні роки особливо гостро постає проблема диспаритету цін з огляду на суттєве подорожчання енергоносіїв, паливно-мастильних матеріалів, кормів та інших оборотних засобів через нестабільність економічної ситуації. Частково вона вирішувалась за рахунок державних дотацій, однак, по-перше, 2014-2015 рр. у Державному бюджеті вони не передбачені, по-друге, державне регулювання диспаритету цін лише за рахунок дотування є одновекторним і безальтернативним. Ринкове регулювання має носити стимулюючий характер, а покладання лише на дотації знижує прагнення товаровиробника до пошуку резервів підвищення конкурентоспроможності за рахунок організаційно-економічних важелів. Для підвищення економічної ефективності розвитку м'ясної галузі необхідна комплексна стратегія, яка має бути структурованою на різних ієрархічних управлінських рівнях: міжнародному, державному, регіональному, локальному (табл. 1).

Таким чином, підвищення економічної ефективності розвитку національної галузі потребує комплексного підходу, який охоплюватиме різні ієрархічні рівні управління та системи, поєднання яких має забезпечити отримання синергічного ефекту у сферах виробництва та споживання.

Висновки. М'ясна галузь є стратегічно важливою для національної економіки. Досягнутий рівень ефективності її розвитку залишається низьким, не зважаючи на існування позитивних тенденцій виходу її із кризи. Збитковість галузі насамперед зумовлена високою собівартістю продукції, зокрема вартістю кормів. Найнижчою є ефективність галузі м'ясного скотарства, що насамперед пов'язано зі

складністю технологічного процесу.

Таблиця 1

Напрями підвищення економічної ефективності управління розвитком національної м'ясної галузі (розроблено автором)

Напрямок підвищення ефективності	Характеристика резервів підвищення ефективності
Міжнародний рівень	
Організаційно-економічний механізм	Удосконалення системи сертифікації та стандартизації продукції, зближення національних та міжнародних стандартів якості, формування міжнародних конкурентних переваг
Ринкові інтеграційні механізми	Проведення політики протекціонізму національного виробника, зниження імпортозалежності, заміщення експорту м'ясної сировини експортом готових м'ясопродуктів, доступ до міжнародних ринків, удосконалення митної політики та механізму формування квот
Державний рівень	
Державне регулювання ринку м'яса	Удосконалення законодавчої бази в м'ясопродуктовому підкомплексі, зокрема у сфері якості, антимонопольне регулювання, обмеження діяльності штучних монополій, зокрема агрохолдингів. Формування державного резерву
Фінансова підтримка	Удосконалення механізму дотування та субсидювання виробників м'яса. Розвиток фінансово-кредитної системи, здійснення пільгового кредитування виробників м'яса. Стимулювання інноваційної та інтелектуальної діяльності у м'ясопродуктовому підкомплексі. Встановлення заставних цін на м'ясо
Моніторинг та регулювання споживчого попиту	Підвищення рівня купівельної спроможності споживачів, вивчення споживчих смаків та вимог до м'ясної продукції, оцінка структури споживання м'яса та м'ясопродуктів. Формування культури споживання м'яса та м'ясопродуктів
Регіональний рівень	
Інтеграція та кооперація	Створення регіональних кластерів, поглиблення зв'язків між виробниками м'яса, переробними підприємствами, збутовими організаціями. Підтримка створення сільськогосподарських обслуговуючих та виробничих кооперативів. Розвиток договірних відносин. Забезпечення концентрації виробничих ресурсів
Міжрегіональне співробітництво	Міжрегіональна інтеграція виробників м'яса і м'ясопродукції, формування асоціацій та регіональних кооперативних утворень, регіональна спеціалізація
Локальний рівень (виробник)	
Управління витратами	Пошук резервів зниження собівартості виробництва приросту живої маси, зменшення матеріаломісткості виробництва, оптимізація витрат кормів на 1 голову худоби та птиці. Удосконалення системи обліку, калькулювання, контролю витрат
Формування ресурсного потенціалу м'ясної галузі	Розвиток власної кормової бази. Техніко-технологічне переоснащення, удосконалення системи утримання тварин, налагодження селекції, генетики, розведення сільськогосподарських тварин і птиці, впровадження ресурсо- та енергозберігальних технологій, перехід на органічне виробництво
Організаційно-економічні резерви	Вибір пріоритетних напрямів інвестування, розподілу прибутку та диверсифікації м'ясної галузі, мотивація персоналу до інтелектуальної інноваційної діяльності (розведення нових порід, розробкою раціоналізаторських пропозицій щодо підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності тощо).

Для підвищення економічної ефективності управління розвитком національної м'ясної галузі необхідна комплексна стратегія, яка має охоплювати програми чотирьох ієрархічних рівнів: міжнародний, який включає такі напрями підвищення ефективності, як організаційно-економічний механізм та ринкові інтеграційні механізми; державний рівень (державне регулювання ринку м'яса, фінансову підтримку, моніторинг та регулювання споживчого попиту); регіональний рівень (інтеграція та кооперація, міжрегіональне співробітництво), локальний рівень (рівень виробника), який передбачає управління витратами, формування ресурсного потенціалу м'ясної галузі, обґрунтування організаційно-економічних резервів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягають в економічному обґрунтуванні розроблених пропозицій підвищення ефективності управління розвитком м'ясної галузі.

Література

1. Білоконь Т.М. Концентрація та інтеграція як фактори підвищення конкурентоспроможності підприємств м'ясної промисловості / Т.М. Білокінь, А.О. Тіщенко // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1980>.

2. Драган О.І. Формування інноваційної стратегії на підприємствах м'ясної промисловості / О.І. Драган // Економіка ринкових відносин. – Київський університет ринкових відносин. – 2011. – № 7. – С. 158-162.

3. Кушніренко О.М. Шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств м'ясної промисловості Житомирської області / О.М. Кушніренко, А.О. Тіщенко // Тези I Міжнародної науково-практичної конференції “Формування ефективної моделі розвитку підприємств”, 21-22 листопада 2013 р. / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технол. ун-т, Баранович. держ. ун-т, Белгород. держ. нац. дослід. ун-т. – Житомир : ЖДТУ, 2013. – С. 164-171

4. Логоша Р.В. Стан та тенденції розвитку підприємств м'ясопереробної галузі України / Р.В. Логоша // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – № 3 (69). – С. 125-129.

5. Статистичний бюлетень “Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2014 рік” / Державний комітет статистики / За ред. Н.С. Власенка. – К. – 2015. – 85 с.

6. Тваринництво України – 2014 рік / Статистичний збірник / Державний комітет статистики / За ред. Н.С. Власенка. – К. – 2015. – 211 с.

1. Bilokon' T.M. Kонтсентratsiya ta intehtratsiya yak faktory pidvyshchennya konkurentospromozhnosti pidpryyemstv m"yasnoyi promyslovosti / T.M. Bilokin', A.O. Tishchenko // Efektyvna ekonomika. – 2013. – # 4. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1980>.

2. Drahan O.I. Formuvannya innovatsiyanoi stratehiyi na pidpryyemstvakh m"yasnoyi promyslovosti / O.I. Drahan // Ekonomika rynkovykh vidnosyn. – Kyiv: Kyivskyy universytet rynkovykh vidnosyn. – 2011. – # 7. – S. 158-162.

3. Kushnirenko O.M. Shlyakhy pidvyshchennya efektyvnosti vykorystannya resursnoho potentsialu pidpryyemstv m"yasnoyi promyslovosti Zhytomyr'skoyi oblasti / O.M. Kushnirenko, A.O. Tishchenko // Tezy I Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi “Formuvannya efektyvnoyi modeli rozvytku pidpryyemstv”, 21-22 lystopada 2013 r. / M-vo osvity i nauky Ukrayiny, Zhytomyr. derzh. tekhnol. un-t, Baranovych. derzh. un-t, Belhorod. derzh. nats. doslid. un-t. – Zhytomyr : ZhDTU, 2013. – S. 164-171

4. Lohosha R.V. Stan ta tendentsiyi rozvytku pidpryyemstv m"yasopererobnoyi haluzi Ukrayiny / R.V. Lohosha // Zbirnyk naukovykh prats' VNAU. – 2012. – # 3 (69). – S. 125-129.

5. Statystychnyy byuleten' “Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsiyi sil's'koho hospodarstva v sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstvakh za 2014 rik” / Derzhavnyy komitet statystyky / Za red. N.S. Vlasenka. – K. – 2015. – 85 s.

10. Tvarynnyctvo Ukrayiny – 2014 rik / Statystychnyy zbirnyk / Derzhavnyy komitet statystyky / Za red. N.S. Vlasenka. – K. – 2015. – 211 s.

Рецензент: Березіна Л.М., д.е.н., професор кафедри економіки підприємства, Полтавська державна аграрна академія

20.09.2015